

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра права та публічного адміністрування

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ ТА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ»
(для здобувачів вищої освіти ОПП «Публічне управління та
адміністрування»
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», ОС «Магістр»)

Затверджено на засіданні Вченої ради
економіко-правового факультету протокол
№ 3 від «20» жовтня 2021 р.

Маріуполь
2021 рік

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи та вивчення дисципліни «Система місцевого самоврядування в Україні» для здобувачів вищої освіти ОПП «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», ОС «Магістр» – Маріуполь: МДУ, 2021. – 61 с.

Затверджено на засіданні кафедри права та публічного адміністрування протокол №1 від «30» серпня 2021р.

Розробник: А.О. Надежденко, к.держ.упр., доцент кафедри права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету

Рецензенти: Ю.В. Камардіна, к.ю.н, доцент кафедри права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету

Н.В. Балабанова, к.держ.упр., доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Маріупольського державного університету

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи та вивчення дисципліни «Система місцевого самоврядування в Україні» для здобувачів вищої освіти ОПП «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» ОС «Магістр» складено на підставі відповідних нормативних вимог Міністерства освіти і науки України, методичних рекомендацій Маріупольського державного університету.

© Надежденко А.О., 2021

© Маріуполь, МДУ

ЗМІСТ

	стор.
Опис навчальної дисципліни.....	4
Передмова.....	5
Структура навчальної дисципліни.....	8
Програма навчальної дисципліни.....	9
План семінарських занять	11
Варіанти модульних контрольних робіт.....	40
Тестові завдання для самоконтролю.....	42
Теми реферативних робіт з курсу.....	49
Контрольні питання до курсу.....	53
Розподіл балів, присвоюваних здобувачам вищої освіти.....	57
Список літератури.....	59

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма здобуття вищої освіти	заочна форма здобуття вищої освіти
Кількість кредитів - 4	28 Публічне управління та адміністрування	Вибіркова	
Семестрових модулів – 3	ОП «Публічне управління та адміністрування» Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		2-й	2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: науково-дослідна робота		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		3-й	3-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми здобуття вищої освіти: аудиторних – 40/16 самостійної роботи здобувача – 80/104	Магістр	20 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		20 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		80 год.	104 год.
		Індивідуальні завдання	
		2 год.	
		Вид контролю: 3-й семестр - залік	

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

- для денної форми здобуття вищої освіти – 30% аудиторних годин; 70% самостійної роботи
- для заочної форми здобуття вищої освіти -20% аудиторних годин; 80% самостійної роботи

ПЕРЕДМОВА

Місцеве самоврядування сьогодні виступає важливим фактором демократизації суспільного життя, децентралізації управління та необхідною передумовою становлення громадянського суспільства, наближення влади до її джерела – народу.

У Конституції України 1996 р. вперше за новітніх часів на конституційному рівні проголошено, що “В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування” (ст. 7 Конституції України) і закріплено поняття місцевого самоврядування, яке визначається як право “територіальної громади – жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України” (ст. 140 Конституції України).

Місцеве самоврядування в Україні – це комплексна галузь українського права, що є сукупністю правових норм, які закріплюють і регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі організації місцевого самоврядування і вирішення територіальною громадою безпосередньо через органи місцевого самоврядування питань місцевого значення, а також у процесі реалізації окремих державних повноважень, якими можуть наділятися органи місцевого самоврядування.

В зв'язку з важливістю інституту місцевого самоврядування в Україні в сучасних умовах виникає необхідність у детальній науковій і правовій розробці та вивченні питань щодо природи, системи місцевого самоврядування, функцій і повноважень суб'єктів локальної демократії, основ (механізму) місцевого самоврядування тощо. Україна, декларуючи створення незалежної, демократичної, правової держави, формуючи, з урахуванням світового досвіду, власну модель організації влади, має визнати місцеве самоврядування єдиною можливою формою організації публічної влади на місцях.

Актуальність навчальної дисципліни пов'язана з об'єктивними умовами необхідності теоретичного та методологічного забезпечення формування

реального місцевого самоврядування як єдино можливою формою організації публічної влади територіальних громад, для забезпечення прав і свобод людини, задоволення її потреб, підвищення ефективності надання громадських послуг.

Метою навчальної дисципліни «Система місцевого самоврядування в Україні» є формування у слухачів сучасних теоретичних і практичних знань, умінь і навичок щодо специфіки інституту місцевого самоврядування в контексті конституційних засад демократичного врядування.

Завданнями навчальної дисципліни є: набуття вмінь і знань щодо основних ознак, принципів та функцій місцевого самоврядування; конституційно-правових засад місцевого самоврядування в Україні; формування вмінь та навичок практичного аналізу законодавчих актів у сфері місцевого самоврядування; ознайомлення слухачів із перспективами розвитку законодавства, що регулює здійснення місцевого самоврядування в Україні в контексті фундаментальних засад демократичного врядування.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі: навчальна дисципліна «Система місцевого самоврядування в Україні» належать до вибіркового навчальних дисциплін професійної підготовки освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» освітнього рівня «Магістр».

Об'єктом вивчення є загальні засади місцевого самоврядування в системі публічної влади. Структурними складовими об'єкта вивчення є теоретико-методологічні та конституційно-правові основи місцевого самоврядування.

Предметом дисципліни виступає процес реалізації фундаментальних основ місцевого самоврядування в системі публічного управління.

Викладання курсу «Система місцевого самоврядування в Україні» передбачає формування як теоретичних поглядів на місцеве самоврядування, так і максимальне наближення запропонованих наукових концепцій до потреб наступної практичної діяльності випускників – магістрів з публічного управління та адміністрування МДУ.

В результаті вивчення даної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати: теоретико-методологічні основи здійснення місцевого самоврядування; об'єктивні передумови виникнення місцевого самоврядування як форми народовладдя; концепції місцевого самоврядування; поняття та суть місцевого самоврядування; основні ознаки та принципи місцевого самоврядування; специфіку відображення теоретичних засад місцевого самоврядування у чинному законодавстві України; конституційні основи місцевого самоврядування; положення Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”; положення Європейської хартії місцевого самоврядування.

вміти:

- проводити аналіз сучасних законопроектів у сфері місцевого самоврядування на основі концепцій місцевого самоврядування;
- аналізувати основні принципи місцевого самоврядування;
- проводити аналіз “сильних” і “слабких” сторін принципів автономії місцевого самоврядування;
- аналізувати відображення принципів автономії місцевого самоврядування у загальнодержавному правовому полі;
- проводити аналіз відображення принципів автономії місцевого самоврядування в локальних нормативних актах;
- розробляти пропозиції щодо узгодження норм Конституції, Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, Європейської хартії місцевого самоврядування;
- визначати основні тенденції розвитку вітчизняного законодавства у сфері місцевого самоврядування;
- визначати основні вектори імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування (ЄХМС) до українського законодавства

Програма складається з двох змістовних модулів:

Модуль 1 – Загальна частина.

Модуль 2- Особлива частина.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредитів ECTS.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Змістовий модуль 1. Загальна частина													
Тема 1. Місцеве самоврядування: поняття, ознаки, принципи, функції. Роль місцевого самоврядування у системі влади.	16	2	2			1	11	18	2	1		15	
Тема 2. Міжнародні документи про місцеве самоврядування.	15	2	2			1	11	16	1			15	
Тема 3. Теоретико-методологічні основи місцевого самоврядування.	15	2	2			1	11	16	1	1		14	
Тема 4. Історія розвитку місцевого самоврядування в Україні.	20	4	4			1	12	18	2	1		15	
Разом за змістовим модулем 1	66	10	10			1	45	68	6	3		59	
Змістовий модуль 2. Особлива частина													
Тема 5. Сучасна система місцевого самоврядування в Україні.	19	4	4			1	11	18	2	1		15	
Тема 6. Правова основа місцевого самоврядування.	16	2	2			1	11	17		1		15	
Тема 7. Матеріальна, фінансова, соціальна та територіальна основа місцевого самоврядування.	19	4	4			1	11	17	2	1		15	
Разом за змістовим модулем 2	54	10	10			1	33	52	4	3		45	
Модуль 2													
ІНДЗ		-	-	-	1	-	-	-	-	-		-	
Усього годин	120	20	20	-	2	78	120	10	6			104	

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

- для денної форми здобуття вищої освіти – 30% аудиторних годин; 70% самостійної роботи

- для заочної форми здобуття вищої освіти -20% аудиторних годин; 80% самостійної роботи

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. Загальна частина

Тема 1. Місцеве самоврядування: поняття, ознаки, принципи, функції. Роль місцевого самоврядування у системі влади.

Сутність і зміст поняття місцевого самоврядування. Основні ознаки місцевого самоврядування. Основні критерії місцевого самоврядування. Основні об'єктивні передумови виникнення місцевого самоврядування як форми народовладдя. Роль місцевого самоврядування в системі влади. Загальні принципи місцевого самоврядування. Основні принципи місцевого самоврядування в Україні. Головні функції місцевого самоврядування.

Тема 2. Міжнародні документи про місцеве самоврядування.

Міжнародно-правові стандарти управління територіями Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. Європейська Хартія місцевого самоврядування: передумови створення, мета та структура. Основні положення Європейської Хартії місцевого самоврядування.

Тема 3. Теоретико-методологічні основи місцевого самоврядування.

Громадівська теорія місцевого самоврядування. Державницька теорія місцевого самоврядування. Громадівсько-державницька (теорія муніципального дуалізму) та інші теорії місцевого самоврядування. Англо-американська (англосаксонська), континентальна (французька, романо-германська або європейська), іберійська, змішана та радянська модель місцевого самоврядування.

Тема 4. Історія розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Етапи становлення місцевого самоврядування в Українській державі (за С. Болдирєвим). Зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування (з часу зародження й утворення держави східнослов'янських племен на українських землях і до середини XIV ст.). Період європеїзації у вітчизняному місцевому самоврядуванні. Період русифікації вітчизняного місцевого самоврядування на території сучасної України. Період українізації місцевого самоврядування (з 20-их рр. XX ст. і дотепер).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Особлива частина

Тема 5. Сучасна система місцевого самоврядування в Україні.

Територіальна громада - основний елемент системи місцевого самоврядування. Представницькі органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради). Виконавчі органи місцевого самоврядування їх правовий статус. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради. Сільський, селищний, міський голова, його правовий статус. Староста в системі

місцевого самоврядування. Обласні та районі ради їх правовий статус. Органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.

Тема 6. Правова основа місцевого самоврядування.

Концепція місцевого самоврядування в Конституції України. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування. Статуарна діяльність територіальної громади. Норми, що закріплюють засади конституційного ладу, народовладдя, рівність всіх форм власності, гарантується місцеве самоврядування. Норми, що регламентують діяльність місцевого самоврядування по забезпеченню прав і свобод людини і громадянина. Норми, що закріплюють правові, організаційні, матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування. Норми, в яких закріплені правові гарантії місцевого самоврядування.

Тема 7. Матеріальна, фінансова, соціальна та територіальна основа місцевого самоврядування.

Повноваження територіальної громади села, селища щодо власності. Управління комунальним майном. Право власності на землю та регулювання земельних відносин. Особливості фінансової основи місцевого самоврядування. Місцеві фінанси та місцеві бюджети. Позабюджетні кошти місцевого самоврядування. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина за Конституцією України. Особливості здійснення соціального захисту населення органами місцевого самоврядування. Сутність територіальної організації місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування та адміністративно-територіальний устрій України. Удосконалення територіальної організації місцевого самоврядування.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Семінар № 1

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ПРИНЦИПИ, ФУНКЦІЇ. РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СИСТЕМІ ВЛАДИ.

(2 год.)

План заняття

1. Сутність і зміст поняття місцевого самоврядування.
2. Основні ознаки місцевого самоврядування.
3. Основні критерії місцевого самоврядування.
4. Загальні принципи місцевого самоврядування.
5. Основні принципи місцевого самоврядування в Україні.
6. Основні функції місцевого самоврядування в Україні.
7. Роль місцевого самоврядування в системі влади.

Короткий теоретичний коментар до теми

Місцеве самоврядування – це відокремлений інститут державного механізму, що виступає як управлінська організація із забезпечення життєдіяльності населення відповідно до державних соціальних стандартів і загального політичного курсу органів державної влади.

Суть місцевого самоврядування як форми самоорганізації місцевого населення полягає в тому, що функціонально та організаційно воно є певною соціальною системою або тим організаційно-правовим механізмом, завдяки якому територіальні громади безпосередньо і через обрані ними органи здійснюють функції та повноваження місцевого самоврядування.

Суть місцевого самоврядування як форми самоорганізації місцевого населення полягає в тому, що функціонально та організаційно воно є певною соціальною системою або тим організаційно-правовим механізмом, завдяки якому територіальні громади безпосередньо і через обрані ними органи здійснюють функції та повноваження місцевого самоврядування.

Основними критеріями, які дозволяють відрізнити місцеве самоврядування від управління й місцевого управління, є:

1. можливість самостійного існування територіального утворення;
2. наявність і реальне функціонування місцевих представницьких органів;
3. дотримання принципу невтручання центральної влади;

4. відсутність безпосередньої (вертикальної) підпорядкованості;
5. реальна можливість участі всього населення відповідної території в процесах вироблення й прийняття рішень зі всіх основних питань місцевого значення;
6. виборність усього складу місцевих органів влади;
7. гарантії соціального захисту населення, що утворить місцеве співтовариство;
8. воля й відповідальність місцевих органів самоврядування в рамках своєї компетенції за наявних ресурсів.

Місцеве самоврядування можна визначити як децентралізовану форму управління. Децентралізація державної влади як універсальне явище відображає процеси перерозподілу повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування. Основними завданнями децентралізації влади є: 1) наближення не лише влади до її джерела й носія — народу, а й власне результатів цієї влади — публічних послуг; 2) перетворення територіальних громад на ключового владного суб'єкта на місцевому рівні; 3) максимальне наближення центрів прийняття управлінських рішень до громадян. Визначення питань місцевого значення, які: громади можуть вирішувати самостійно; у кооперації з іншими громадами; делегувати органам державної влади.

Місцеве самоврядування як принцип організації публічної влади, відповідно до ст. 2 Європейської хартії, знайшло своє втілення в принципах правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності (автономії) місцевих органів влади.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» називає також інші принципи, які умовно можна поділити на дві групи:

– ті, які властиві лише органам місцевого самоврядування та завдяки яким вони суттєво відрізняються від місцевих органів виконавчої влади (виборності, колегіальності, підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами, судового захисту своїх прав);

– ті, які є універсальними, тобто властивими як органам місцевого самоврядування, так і місцевим органам виконавчої влади (народовладдя, законності, гласності, поєднання місцевих і державних інтересів).

Питання, що виносяться на обговорення

1. Визначте предмет права місцевого самоврядування як комплексної галузі права.

2. Охарактеризуйте поняття місцевого самоврядування: сучасні вітчизняні та світові підходи.
3. Визначте основні ознаки та принципи місцевого самоврядування.
4. Які основні об'єктивні передумови виникнення місцевого самоврядування як форми народовладдя?
5. Визначте специфіку місцевого самоврядування в контексті публічної влади.
6. Розкрийте характерні особливості місцевого самоврядування.
7. Обґрунтуйте тезу «місцеве самоврядування як ключовий суб'єкт децентралізації влади».
8. Охарактеризуйте принцип правової автономії органів місцевого самоврядування.
9. Охарактеризуйте принцип організаційної автономії органів місцевого самоврядування.
10. Охарактеризуйте принцип матеріально-фінансової автономії органів місцевого самоврядування.
11. Поясніть принцип народовладдя місцевого самоврядування в Україні.
12. Поясніть принцип законності місцевого самоврядування в Україні.
13. Поясніть принцип гласності місцевого самоврядування в Україні.
14. Поясніть принцип колегіальності місцевого самоврядування в Україні.
15. Поясніть принцип поєднання місцевих і державних інтересів місцевого самоврядування в Україні.
16. Поясніть принцип виборності місцевого самоврядування в Україні.
17. Поясніть принцип правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності місцевого самоврядування в Україні.
18. Поясніть принцип державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування в Україні.
19. Поясніть принцип судового захисту прав місцевого самоврядування в Україні.
20. Основні функції місцевого самоврядування.

Список рекомендованої літератури

1. Баймуратов М. О. Децентралізація та компетенція місцевого та самоврядування в Україні / М. О. Баймуратов // Віче. – 2015. – № 12. – С 14–17.
2. Байрак С. О. Місцеве самоврядування як інститут демократичної держави / С. О. Байрак // Науковий вісник Волинського національного університету імені Л. Українки. Серія : Міжнародні відносини. – 2010. – № 26. – С. 83–87.

3. Гнейст Р. История государственных учреждений Англии / Рудольф Гнейст; [пер. с нем.; под ред. С. А. Венгерова]. – М.: Тип. В. Ф. Рихтера, 1885. – 859 с.

4. Болдирев С. В. Організаційно-правові питання місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / С. В. Болдирев. – Х., 2003. – 22 с.

5. Щебетун И. С. Организационно-правовые гарантии местного самоуправления в Украине : [монография] / И. С. Щебетун. – Донецк: Дельта, 2002. – с. 58.

6. Кравченко В. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (основи муніципального права): навч. посіб. / В. В. Кравченко, М. В. Пітцик. - К.: [б. і.], 2001. - 176 с.

7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280 від 21.05.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

8. Європейська Хартія про місцеве самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування України. – Вип. 1–2 (6–7). – К., 1994. – С. 70–77.

9. Про ратифікацію Європейської Хартії місцевого самоврядування: Закон України № 452-97 ВР від 15.07.1997 р. // Уряд. кур'єр. – 1997. – 24 липня.

10. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Семінар № 2

ТЕМА: МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

(2 год.)

План заняття

1. Міжнародно-правові стандарти управління територіями
2. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування.
3. Європейська Хартія місцевого самоврядування: передумови створення, мета та структура.
4. Основні положення Європейської Хартії місцевого самоврядування.

Короткий теоретичний коментар до теми

Міжнародні нормативно-правові акти, що визначають міжнародно-правові стандарти організації та розвитку територій і місцевої демократії, містять певні міжнародні гарантії прав цих територій. Вони є системою універсальних міжнародних способів встановлення і захисту прав адміністративно-

територіальних одиниць, які закріплені в міжнародних документах правового характеру і є обов'язковими для виконання усіма державами.

Особливе місце в європейських інтеграційних процесах відведено місцевій демократії, стандарти становлення та функціонування якої знайшли своє формулювання та втілення в таких міжнародно-правових документах, як Європейська Хартія місцевого самоврядування (1985 р.), Всесвітня Декларація місцевого самоврядування (1985 р.), Європейська типова Конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади (1980 р.), Європейська Декларація міських прав (1992 р.), Європейська Хартія міст (1993 р.), Європейська Хартія про участь молоді у муніципальному і регіональному житті (1994 р.). Прийняття і втілення в життя цих міжнародних нормативно-правових актів свідчить про існування чітко визначених міжнародних стандартів місцевого самоврядування та статусу адміністративно-територіальних одиниць не тільки в європейських державах, а й в усьому світовому співтоваристві.

Всесвітня Декларація місцевого самоврядування була проголошена Інтернаціональною спілкою місцевих влад (ICBM), що зібралась 23- 26 вересня 1985 р. у Ріо-де-Жанейро на свій XXVII Міжнародний конгрес. Її метою було вироблення єдиного стандарту для всіх націй, до якого потрібно прагнути, намагаючись досягнути ефективнішого демократичного процесу, поліпшуючи добробут населення. Ця Декларація складається із преамбули та 11 статей, де визначені основа та концепція місцевого самоврядування, компетенція його органів та умови праці обраних представників, нагляд за діяльністю місцевих органів влади, їх кошти, спілки та міжнародні зв'язки, а також правовий захист місцевих органів влади та їх автономність.

Європейська Хартія місцевого самоврядування є першою та єдиною міжнародною конвенцією, що визначає та захищає принципи місцевого самоврядування в Європі. Мета Європейської Хартії місцевого самоврядування полягає в компенсації відсутності спільних європейських стандартів для захисту і подальшого розвитку прав й основних свобод місцевих органів влади як найбільш наближеного до громадян рівня управління, надаючи їм можливість брати ефективну участь у прийнятті рішень, що впливають на довкілля, у якому вони щоденно працюють.

Хартія місцевого самоврядування складається із преамбули, трьох частин та 18 статей.

У преамбулі визначено цілі Ради Європи, а також констатується, що місцеве самоврядування складає одну із засад демократичного устрою, забезпечуючи ефективно, наближене до громадян управління. Поряд із цим зазначається, що істинне народоуправління треба шукати не там, де влада централізована, а там, де вона розосереджена і передана на місця.

Частина I (статті 2-11) Хартії місцевого самоврядування розкриває поняття місцевого самоврядування, визначає сферу його компетенції, гарантії і механізми правового захисту, способи контролю за його діяльністю і джерела фінансування. Важливо відмітити, що дієве самоуправління неможливе без вільних виборів, адже воно „здійснюється радами або зборами, що складаються із членів, обраних шляхом вільного, таємного, рівного, прямого і всезагального голосування” (пункт 2 статті 3). Серед інших прав тут передбачено право місцевих спільнот на власні територіальні межі, на самостійне вирішення своїх внутрішніх адміністративних структур, що відповідають місцевим потребам і забезпечують ефективно управління, на стягнення податків.

Частина II (статті 12-14) Хартії місцевого самоврядування визначає зобов'язання держав, що її підписали. Оскільки абсолютно однакових держав у світі немає, то у документі передбачена можливість широкого різноманіття моделей місцевого самоврядування. Найбільш важливим у цьому сенсі є визначення переліку основних принципів, на яких має будуватися місцеве самоврядування у кожній країні, що входить до європейської спільноти.

Частина III (статті 15-18) носить технічний характер – у ній містяться положення щодо того, як Хартія місцевого самоврядування підписується, ратифікується і набирає чинності.

Отже, невелика за обсягом Хартія місцевого самоврядування визначає набір базових принципів, наявність яких у законодавстві та їх дотримання на практиці в даній країні дозволяє зробити висновок про наявність, відсутність чи ступінь розвитку місцевого самоврядування.

Питання, що виносяться на обговорення

1. Поясніть роль та структуру Конгресу місцевих та регіональних влад Європи.
2. Які передумови сприяли створенню Всесвітньої Декларації місцевого самоврядування?
3. Хто є засновником Всесвітньої Декларації місцевого самоврядування?

4. Які основні положення Всесвітньої Декларації місцевого самоврядування ви можете назвати?
5. Дайте стисло характеристику Всесвітньої Декларації місцевого самоврядування (1985 р.).
6. Дайте стисло характеристику Європейської типової Конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади (1980 р.)
7. Дайте стисло характеристику Європейської Декларації міських прав (1992 р.).
8. Дайте стисло характеристику Європейської Хартії міст (1993 р.).
9. Дайте стисло характеристику Європейської Хартії про участь молоді у муніципальному і регіональному житті (1994 р.)
10. Охарактеризуйте передумови створення Європейської Хартії місцевого самоврядування.
11. Які країни підписали та ратифікували Європейську Хартію місцевого самоврядування?
12. Визначте мету прийняття Європейської Хартії місцевого самоврядування.
13. Якою є структура Європейської Хартії місцевого самоврядування?
14. Розкрийте суть основних положень Європейської Хартії місцевого самоврядування.
15. Яким є загальний стан правової реалізації Україною Європейської Хартії місцевого самоврядування.

Список рекомендованої літератури

1. Конгрес місцевих та регіональних влад Європи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
2. Шкабаро В. М. Міжнародно-правові стандарти управління територіями / В. М. Шкабаро // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер. : Юридичні науки. - 2013. - № 1. - С. 28-36. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdujn_2013_1_6.
3. Ворона П. Місьцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади: монографія / П. Ворона ; Вищий навч. закл. Укоопспілки "Полтав. ун-т економіки і торгівлі". – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 342 с.
4. Шкабаро В.М. Імплементация міжнародно-правових норм в законодавстві України щодо конституційно-правового статусу міста / В.М. Шкабаро // Держава і

право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Спецвипуск. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – С. 249–252.

5. Григорішен В. Європейська Хартія про місцеве самоврядування і проблеми державної регіональної політики та місцевого самоврядування в Україні / В. Григорішен // Вісник УАДУ. – 2001. – № 2. – Ч. 2. – С. 9–13.

6. Европейская Хартия местного самоуправления // Народный депутат. – 1993. – № 11. – С. 57–59.

7. Про ратифікацію Європейської Хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – Ст. 249.

8. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування: навч. посіб. / М. Пітцик, Е.С. Мальто, В. Кравченко та ін.; за ред. канд. юрид. наук, доцента Кравченка В.В. – К., 2000. – 296 с.

Семінар № 3

ТЕМА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.

(2 год.)

План заняття

1. Громадівська теорія місцевого самоврядування.
2. Державницька теорія місцевого самоврядування.
3. Громадівсько-державницька (теорія муніципального дуалізму) та інші теорії місцевого самоврядування.
4. Моделі місцевого самоврядування.

Короткий теоретичний коментар до теми

Ідейною основою місцевого самоврядування вважають вчення про природне право. Представники цієї теорії (А. де Токвіль, Б. Констан де Ребек, О. Лабанд) вважали право жителів на управління своїми справами таким же невід'ємним і невідчужуваним правом, як і природні права та основи свобод людини, що дані їй від народження.

Однією з перших теорій місцевого самоврядування стала теорія вільної громади, яка базувалася на нормах французького й бельгійського права кінця XVIII – початку XIX ст., виходячи з ідеї природного права громади самостійно вирішувати свої справи.

Громадівська теорія багато в чому виходила з тих же підстав, що й теорія вільної громади. В основі цієї теорії є положення про те, що громада як самоврядний територіальний колектив така ж самостійна, як і сама держава, тим більше, що вона виникла раніше за державу. Громадівська теорія була започаткована практикою державотворення США.

Державницька теорія місцевого самоврядування, що була започаткована у Магдебурзькому праві, втілилася в Європейській Хартії місцевого самоврядування, отримала найбільше поширення в Європі. Основні її положення були розроблені німецькими вченими Л. Штейном та Р. Гнейстом. В основі цієї теорії є: – ідея децентралізації частини державної виконавчої влади, її деволуції на рівень територіальних спільнот громадян (громад, комун, територіальних колективів) та тих інституцій, які вони обирають; – певна правова, організаційна та фінансова автономія місцевого самоврядування і його інституцій щодо центральних та місцевих інституцій державної влади; – місцеве самоврядування як засіб здійснення державних функцій за допомогою недержавних за своєю суттю суб'єктів (місцевого населення та його інституцій); – органи місцевого самоврядування діють за принципом: «дозволено те, що передбачено законом».

Певною модифікацією громадівської та державницької теорій місцевого самоврядування є громадівсько-державницька теорія або ж теорія муніципального дуалізму. Це досить поширена теорія у світовій літературі, яка має також прихильників і в Україні. Змішана, громадівсько-державницька теорія або теорія суспільного чи господарського самоврядування говорить про те, що органи самоврядування самостійні лише в неполітичній сфері, у сфері господарської та громадської діяльності. Держава не втручається у справи місцевого самоврядування і навпаки. Ця теорія обумовлює одночасне співіснування на місцевому рівні як самоврядних органів, так і органів уряду.

Питання, що виносяться на обговорення

1. Назвіть основні теорії місцевого самоврядування.
2. Визначте позитивні й негативні риси теорій місцевого самоврядування
3. Опишіть основні характеристики теорії вільної громади.
4. Опишіть основні характеристики громадівської теорії місцевого самоврядування.
5. Опишіть основні характеристики державницької теорії місцевого самоврядування, державницької та теорії муніципального дуалізму.

6. Опишіть основні характеристики теорії муніципального дуалізму місцевого самоврядування.
7. Визначте основні ознаки та принципи радянської концепції місцевого самоврядування;
8. Охарактеризуйте теорію місцевого самоврядування, що властива Україні.

Список рекомендованої літератури

1. Євтушенко О. Н. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика становлення: [навчальний посібник] / О. Н. Євтушенко, Т. В. Лушагіна. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2013. – 316 с.
2. Муніципальне право України: підручник / за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. — К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352с.
3. Грицяк І.А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади: Моногр. — К.: Вид-во «К.І.С.», 2006. — 398 с.

Семінар № 4

**ТЕМА: ІСТОРИКО—ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ**

(2 год.)

План заняття

1. Етапи становлення місцевого самоврядування в Українській державі (за С. Болдирєвим).
2. Зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування (з часу зародження й утворення держави східнослов'янських племен на українських землях і до середини XIV ст.).
3. Період європеїзації у вітчизняному місцевому самоврядуванні.

Короткий теоретичний коментар до теми

Етапи становлення місцевого самоврядування в Українській державі (за С. Болдирєвим):

- 1) період Київської Русі (IX-XI ст.);
- 2) часи феодальної роздробленості (XI-XIII ст.);
- 3) польсько-литовська доба (XIV-XVI ст.);
- 4) козацький період – часи Запорізької Січі (XVI-XVII ст.);
- 5) період перебування України у складі Російської імперії та Австро-Угорщини (кін. XVII – поч. XX ст.);
- 6) 1917-1920 рр. в Україні й на західноукраїнських землях у 1920- 1930 рр.;

7) сучасний етап (1990-2003 рр.) [9, с. 6].

Однак більшість науковців виділяє такі основні історичні періоди становлення національного місцевого самоврядування:

– перший період – зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування (в основі яких були рід та суверенна громада) – своїми хронологічними рамками сягав часу зародження й утворення держави східнослов'янських племен на українських землях; він тривав до середини XIV ст.;

– другий період (період європеїзації) характеризувався поєднанням місцевих форм самоврядування з елементами західноєвропейської організації самоврядування (місто Магдебург); тривав від середини XIV ст. і до першої половини XIX ст. Магдебурзька грамота, що надавалася королем тому чи іншому місту, була класичним актом децентралізації суверенної влади середньовічної держави на рівень цього міста, його територіальної громади; середньовічні міста з їх адміністративним, фінансовим і судовим правлінням, купленим або відвойованим у феодалних володарів, у панцирі станового міського самоврядування несли зародок буржуазного муніципалізму [3]. Конституційний рух, поштовх якому в європейських країнах дала Велика Французька революція, привів не тільки до появи нових форм організації влади у сфері вищого державного управління, але й поставив завдання створення місцевого управління, вільного від сильної бюрократичної опіки центральних органів влади. Послідовне запровадження в життя зародків місцевого самоврядування являє собою логічний висновок з основних принципів конституційної, правої держави, що приходить на зміну поліцейській, бюрократичній державі епохи абсолютизму

Питання, що виносяться на обговорення

1. Осмислення історичного досвіду державно-управлінської діяльності.
2. Становлення управління у Київській і Галицько-Волинській державах (IX - середина XIV ст.).
3. Державне управління на українських землях у складі Литви та Польщі (середина XIV - середина XVII ст.).
4. Яким було самоуправління в містах з магдебурзьким правом?
5. Управління в самоврядній Україні (середина XVII - XVIII ст.).
6. Організація державного управління на українських землях наприкінці XVIII - у першій половині XIX ст.

Список рекомендованої літератури

1. Субтельний О. Україна: історія: Пер. з англ. / О. Субтельний. — 2-е вид. — К.: Либідь, 1992. — 512с.
2. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: 2 т. / Д.І. Дорошенко. — К.: Глобус, 1992. Т.1. — 238с.; Т.2. — 349с.
3. Лисяк-Рудницький. Історичні есе: В 2 т.: Пер. з англ./ Упоряд. Я.Грицак. — К.: Основи, 1994. — Т. 1. — 554с.; Т.2. — 573с.
4. Кравченко В.І. Місцеве самоврядування в історії України / В.І. Кравченко // Місцеве самоврядування в Україні: Історія, проблеми, пропозиції — К.,1994.— С.8 — 17.
5. Копиленко М.Л. Місцеве самоврядування в УНР: теоретична модель і практика державного будівництва / М.Л. Копиленко, О.Л. Копиленко. // Місцеве самоврядування в Україні: Історія, проблеми, пропозиції. — К.,1994 — С. 17 — 27.
6. Копиленко М.Л. Місцеве самоврядування і місцева адміністрація Української гетьманської держави / М.Л. Копиленко, О.Л. Копиленко. // Місцеве самоврядування в Україні: Історія, проблеми, пропозиції — К.,1994. — С.28 — 33.
7. Актуальні проблеми розвитку міст та міського самоврядування: історія і сучасність: Тези міжнар. наук.-практ. конф. — Рівне, — 305с.
8. Грицяк І.А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади: моногр. / І.А. Грицяк — К.: Вид-во «К.І.С.», 2006. — 398 с.
9. Грицяк І. Зародження, становлення і розвиток місцевого самоврядування в Україні / І. Грицяк // Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні — №2. — 2013. — С. 58-64.
10. Барабашев Г. В. Местное самоуправление / Г. В. Барабашев. — М. : Изд-во МГУ, 1996. — 352 с.
11. Болдирев С. В. Організаційно-правові питання місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / С. В. Болдирев. — Х., 2003. — 22 с.

Семінар № 5

ТЕМА: ІСТОРИКО—ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

(2 год.)

План заняття

1. Період русифікації вітчизняного місцевого самоврядування на території сучасної України.

2. Період українізації місцевого самоврядування (з 20-их рр. ХХ ст. і дотепер).

Короткий теоретичний коментар до теми

З підписанням Українсько-московського договору 1654 р. поступово ліквідується місцеве самоврядування. Так, після смерті гетьмана І. Скоропадського 1722 р. запроваджено так звану комендантську систему, що передбачала адміністративний нагляд російських комендантів за діяльністю органів місцевого самоврядування в Україні.

Після видання Катериною II у 1785 р. "Жалованой грамоты на права и выгоды городам Российской империи" на Лівобережній та Слобідській Україні були створені нові станові органи місцевого самоврядування (міські думи). Це означало уніфікацію форм організації суспільного життя в Україні за російським зразком. Посилення русифікації та ослаблення процесу європеїзації місцевого самоврядування в Україні, що відбувалися паралельно, особливо помітні після занепаду 30-річного існування Козацької держави.

У 1796 році імператор Павло I спробував поновити існуючу раніше структуру управління в Україні, але відродити Магдебурзьке право не вдалося. Таким чином ХІХ – поч. ХХ ст. характеризується становленням в Україні загальноімперських форм місцевого самоврядування. У 1831 р. видано царський указ про офіційне скасування Магдебурзького права, указом царя Миколи I в 1834 р. воно було скасовано і в Києві. Згодом в Україні формуються загальноімперські органи місцевого самоврядування, запроваджується станове самоврядування для державних та вільних селян у формі сільського товариства у 1838 р. із 1861 р. поширюється на всіх селян [4, с. 95].

З проголошенням незалежної Української Народної Республіки здійснено спробу реформувати місцеве самоврядування. За ініціативою Центральної Ради проводились губернські та повітові національні з'їзди, які вирішували справи своєї компетенції політичного характеру, брали участь у національно-визвольному русі. У 1917 р. в Україні відбулося ряд виборчих кампаній, починаючи з міських виборів за постановою Тимчасового уряду від 15 квітня 1917 р. Українські партії прагнули у виборах за пропорційною системою зайняти міцні позиції в думах, забезпечивши підтримку діям УЦР на місцях. У раді міст за Ініціативою української губернської ради створювали «українські демократичні блоки».

Директорія як правонаступник УНР відновила дію багатьох актів Центральної Ради. Конгрес Трудового народу України у формі декларації 1919р. ухвалив

«тимчасову Конституцію УНР», проголошуючи таку модель місцевого самоврядування: «... мають бути скликані нові органи влади на місцях, а до того місцева влада належить комісарам, які повинні працювати в контакті і під контролем місцевих трудових рад, обраних пропорційно від селян і робітників». Було запропоновано і Закон «Про місцеві конгреси і ради трудового народу», де визначалося положення про місцеві органи влади і їх повноваження. Але за короткий час існування УНР це лише спроби створити такі місцеві органи влади, вони не набули великого досвіду з вирішення місцевих справ [6, с. 86].

За часів незалежної України було ухвалено ряд законів, які удосконалювали місцеве самоврядування та сприяли їх розвитку: 1990 р. Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування»; 1992 р. Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування»; 1994 р. Закон України «Про формування місцевих органів влади і самоврядування»; 1995 р. Закон України «Про державну владу і місцеве самоврядування»; 1997 р. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»; 2001 р. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування»; 2004 р. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради АРК, місцевих рад та сільських, селищних і міських голів»; 2007 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусів Депутатів Верховної Ради АРК та місцевих рад».

Питання, що виносяться на обговорення

1. Реформи місцевого управління в Росії і Австро-Угорщині у другій половині XIX ст.
2. Проблеми державного управління в умовах революційних перетворень 1917 - 1920 рр.
3. У чому принципова відмінність за представництвом місцевих рад за Конституцією 1929 року та Конституцією 1978 року?
4. Ознайомтесь із текстами Конституції УНР 1918 року та Конституцією УРСР 1937 року і спробуйте пояснити відмінність у системі адміністративно-територіального устрою.
5. Проаналізуйте правове регулювання статусу Молдавської АРСР у складі УРСР і порівняйте із статусом АРК у сучасній Конституції України.
6. Що ви знаєте про конституційну основу місцевого самоврядування часів УНР?

7. Коли у складі Української РСР перебувала Автономна Молдавська Соціалістична Республіка (АМСР) і яким документом визначався її статус?
8. Що ви знаєте про Закон Української РСР «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування»?
9. У чому головна відмінність Закону від 07 грудня 1990 року № 553-ХІІ від нині чинного Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 24 травня 1997 року № 280/97-ВР?
10. Практика державно-управлінської діяльності в Українській РСР.
11. Особливості і проблеми державно-управлінської діяльності в незалежній Україні.
12. Місцеве самоврядування на сучасному етапі його розвитку (з 2014 р.).

Список рекомендованої літератури

1. Субтельний О. Україна: історія: Пер. з англ. / О. Субтельний. — 2-е вид. — К.: Либідь, 1992. — 512с.
2. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: 2 т. / Д.І. Дорошенко. — К.: Глобус, 1992. Т.1. — 238с.; Т.2. — 349с.
3. Лисяк-Рудницький. Історичні есе: В 2 т.: Пер. з англ./ Упоряд. Я.Грицак. — К.: Основи, 1994. — Т. 1. — 554с.; Т.2. — 573с.
4. Кравченко В.І. Місцеве самоврядування в історії України / В.І. Кравченко // Місцеве самоврядування в Україні: Історія, проблеми, пропозиції — К.,1994.— С.8 — 17.
5. Копиленко М.Л. Місцеве самоврядування в УНР: теоретична модель і практика державного будівництва / М.Л. Копиленко, О.Л. Копиленко. // Місцеве самоврядування в Україні: Історія, проблеми, пропозиції. — К.,1994 — С. 17 — 27.
6. Копиленко М.Л. Місцеве самоврядування і місцева адміністрація Української гетьманської держави / М.Л. Копиленко, О.Л. Копиленко. // Місцеве самоврядування в Україні: Історія, проблеми, пропозиції — К.,1994. — С.28 — 33.
7. Актуальні проблеми розвитку міст та міського самоврядування: історія і сучасність: Тези міжнар. наук.-практ. конф. — Рівне, — 305с.
8. Грицяк І.А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади: моногр. / І.А. Грицяк — К.: Вид-во «К.І.С.», 2006. — 398 с.
9. Грицяк І. Зародження, становлення і розвиток місцевого самоврядування в Україні / І. Грицяк // Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні — №2. — 2013. — С. 58-64.

10. Барабашев Г. В. Местное самоуправление / Г. В. Барабашев. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 352 с.

11. Болдирев С. В. Організаційно-правові питання місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / С. В. Болдирев. – Х., 2003. – 22 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Семінар № 6

ТЕМА: СУЧАСНА СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

(2 год.)

План заняття

1. Територіальна громада - основний елемент системи місцевого самоврядування.
2. Представницькі органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради).
3. Виконавчі органи місцевого самоврядування їх правовий статус. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради.
4. Сільський, селищний, міський голова, його правовий статус.

Короткий теоретичний коментар до теми

Територіальна громада - жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр (ст.1 Закону). Територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень (п.1, ст.6 Закону).

Виходячи з ч. 1 ст. 140 Конституції України, яка містить визначення місцевого самоврядування, можна виділити такі види територіальних громад:

- а) територіальну громаду села або добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл;
- б) територіальну громаду селища;
- в) територіальну громаду міста.

Сільська, селищна, міська рада є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені

Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами.

Сільський, селищний, міський голова є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста. Обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі. Очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях. Строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових місцевих виборах, визначається Конституцією України (ст. 141) і становить п'ять років.

Питання, що виносяться на обговорення

1. Що являє собою система місцевого самоврядування?
2. Які елементи системи місцевого самоврядування ви знаєте?
3. У чому полягає правосуб'єктність територіальної громади?
4. Поняття та види територіальних громад.
5. Функції та повноваження територіальних громад.
6. Форми діяльності територіальних громад.
7. Із яких рівнів складається система представницьких органів місцевого самоврядування?
8. У чому полягає особливість діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування?
9. Правовий статус і функції сільських, селищних і міських голів.
10. Повноваження сільських, селищних і міських голів.
11. Особливості здійснення місцевого самоврядування у м. Київ.

Список рекомендованої літератури

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280 від 21.05.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
2. Батанов О. Розвиток конституційного законодавства про статус територіальних громад в Україні: доктринальні та прикладні аспекти / О. Батанов // Віче. – 2015. – № 12. – С. 18–22.
3. Бородін Є. І. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні / Є. І. Бородін, Т. М. Тарасенко // Аспекти публічного управління. – 2015. – №4. – С. 55–61.

4. Кубай Т. Є. Актуальні проблеми становлення системи місцевого самоврядування в Україні / Т.Є.Кубай // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2014. – №2. – С.7.

5. Про добровільне об'єднання територіальних громад: закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

6. Серьогін С.М. Теоретичні засади та основні напрями реформування місцевого самоврядування й децентралізації влади в Україні / С.М. Серьогін, Н.Т. Гончарук // Аспекти публічного управління. - 2015. - №4.- С. 111-120.

Семінар № 7

ТЕМА: СУЧАСНА СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

(2 год.)

План заняття

1. Староста в системі місцевого самоврядування.
2. Обласні та районні ради їх правовий статус.
3. Органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.

Короткий теоретичний коментар до теми

Староста є виборною посадовою особою місцевого самоврядування. Староста обирається жителями села, селища (сіл, селищ), розташованого на території відповідного старостинського округу, на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі. Староста представляє інтереси жителів відповідного села, селища у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради

Обласні та районні ради – це органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст у межах повноважень, визначених Конституцією та чинними законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами. Тобто, обласні та районні ради не виступають представницькими органами обласних і районних громад, оскільки Конституція України не визнає таких громад і не розглядає населення області, району як суб'єкт місцевого самоврядування.

Органи самоорганізації населення – це також представницькі органи і є природним доповненням та елементом системи місцевого самоврядування.

Органи самоорганізації – представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених Законом „Про органи самоорганізації населення”.

Органами самоорганізації населення є:

- будинкові, вуличні, квартальні комітети;
- комітети мікрорайонів;
- комітети районів у містах;
- сільські, селищні комітети.

Питання, що виносяться на обговорення

1. Повноваження та строк повноважень старости.
2. Охарактеризуйте порядок організації роботи старости.
3. Хто входить до складу районної та обласної ради?
4. Яким є загальний склад районної та обласної ради?
5. Повноваження та строк повноважень районної та обласної ради.
6. У чому полягає особливість діяльності органів самоорганізації населення?
7. Які форми самоорганізації населення ви знаєте?

Список рекомендованої літератури

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280 від 21.05.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

2. Бородін Є. І. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні / Є. І. Бородін, Т. М. Тарасенко // Аспекти публічного управління. – 2015. – №4. – С. 55-61.

3. Кубай Т. Є. Актуальні проблеми становлення системи місцевого самоврядування в Україні / Т.Є.Кубай // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2014. – №2. – С.7.

4. Про добровільне об'єднання територіальних громад: закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

5. Вишневський С. Ф. Деякі проблеми теорії функцій органів самоорганізації населення / С. Ф. Вишневський // Держава і право : зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2014. – Вип. 65 : Юридичні і політичні науки. – С. 92–100.

6. Серьогін С.М. Теоретичні засади та основні напрями реформування місцевого самоврядування й децентралізації влади в Україні / С.М. Серьогін, Н.Т. Гончарук // Аспекти публічного управління. - 2015. - №4.- С. 111-120.

Семінар № 8

ТЕМА: ПРАВОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

(2 год.)

План заняття

1. Концепція місцевого самоврядування в Конституції України.
2. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування.
3. Статуарна діяльність територіальної громади.

Короткий теоретичний коментар до теми

Питання організації та функціонування місцевого самоврядування отримали досить детальну регламентацію в Конституції України. При цьому Конституція України розглядає місцеве самоврядування як багатогранне і комплексне політико-правове явище, що характеризується з різних сторін.

Аналіз конституційних положень дозволяє зробити висновок, що місцеве самоврядування як об'єкт конституційно-правового регулювання виступає:

- по-перше, однією із засад конституційного ладу України;
- по-друге, специфічною формою народовладдя;
- по-третє, правом жителів відповідної територіальної одиниці (територіальної громади) на самостійне вирішення питань місцевого значення.

Під принципами місцевого самоврядування слід розуміти основні, вихідні засади, що покладені в основу організації і функціонування місцевого самоврядування, зумовлюють характер його системи, територіальної, організаційно-правової та матеріально-фінансової основ.

З принципами місцевого самоврядування тісно пов'язані його завдання та функції. До основних завдань місцевого самоврядування можна віднести:

- зміцнення засад конституційного ладу України;
- забезпечення реалізації конституційних прав людини і громадянина;
- створення умов для забезпечення життєво важливих потреб і законних інтересів населення;
- розвиток місцевої демократії.

Відповідно до цих завдань визначаються і функції місцевого самоврядування, під якими розуміють основні напрямки діяльності територіальних громад, органів

місцевого самоврядування з вирішення завдань місцевого самоврядування. Основними з них є:

- залучення населення до участі у вирішенні питань місцевого та загальнодержавного значення;
- володіння, використання та управління комунальною власністю;
- забезпечення комплексного соціально-економічного та культурного розвитку відповідної території;
- надання соціальних послуг населенню;
- забезпечення законності, громадської безпеки, правопорядку, охорона прав, свобод і законних інтересів громадян;
- соціальний захист населення, сприяння працевлаштуванню громадян;
- захист прав місцевого самоврядування.

Статут – це мала конституція територіальної громади, яка визначає правовідносини у самій громаді та з зовнішнім середовищем. Статут територіальної громади не може суперечити Конституції України та законам України, прийнятим на її основі.

Прийняття статуту територіальної громади – це компетенція самої територіальної громади. Статут вступає в силу з моменту його прийняття на загальних зборах громади більшістю голосів.

Питання, що виносяться на обговорення

1. Проаналізуйте, які положення чинного законодавства України свідчать про те, що місцеве самоврядування – це інститут конституційного ладу України, самостійний вид публічної влади, форма здійснення прав і свобод людини і громадянина.
2. Охарактеризуйте основні принципи місцевого самоврядування, проаналізуйте положення Конституції України, ЗУ «Про місцеве самоврядування» та Європейської хартії місцевого самоврядування, що закріплюють принципи місцевого самоврядування. Що в них спільного і відмінного?
3. Назвіть та охарактеризуйте основні джерела права місцевого самоврядування як галузі права.
4. Яке місце в системі джерел займає статут територіальної громади?
5. Що повинен містити статут територіальної громади?

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28

червня 1996 року. - К.: Юрінком, 1996. - 80 с.

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року. - К.: Парламентське видавництво, 1997. - 100 с.

3. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року // ВВР. - 1999. - № 20-21. - Ст. 190.

4. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 року // ВВР. - 1992. - № 34. - Ст. 504; 1993. - № 46. - Ст. 427.

5. Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів від 4 лютого 1994 року // ВВР. - 1994. - № 24. - Ст. 180; 1993. - № 1. - Ст. 4; 1997. - № 6. - Ст. 49.

6. Європейська хартія місцевого самоврядування // Страсбург, 15 жовтня 1985 року;

7. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07 червня 2001 року № 2493-III // ВВР. - 2001. - № 14. - Ст. 112;

8. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 року № 2625-III // ВВР. - 2001. - № 15. - Ст. 121.

9. Батанов О. Статут територіальної громади - основний нормативний акт місцевого самоврядування / О. Батанов // Право України. - 2004. - № 7. - С.30-34.

2. Біленчук П., Кравченко В., Підмогильний М. Місцеве самоврядування в Україні. Муніципальне право: Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Європейський ун-т управління, безпеки та інформаційно-правових технологій; Товариство науковців по сприянню муніципальній реформі. — К.: Атіка, 2000. — 304 с.

3. Данількевич М. Статут територіальної громади міста - нове явище у праві України / М. Данількевич // Право України. - 2002. - № 4. - С.27-29

4. Кравченко В., Пітцик М. Муніципальне право України: Навч. посіб. / Асоціація міст України; Інститут економіки та права "КРОК" ; Товариство науковців по сприянню муніципальній реформі. — К. : Атіка, 2003. — 671с.

5. Корнієнко М. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Академія правових наук України; НДІ приватного права і підприємництва. — К.: Алерта, 2005. — 143 с.

6. Муніципальне статутне право [Текст] : навчальний посібник / Андрій Дуда, Володимир Кампо та ін.; За заг. ред. Володимира Кампо; Авт. вступ. ст. М. Корнієнко ; М-во освіти і науки України, Одеська нац. юрид. акад., Акад. муніципального управління та ін. - 2-е вид., доп. і випр. - Одеса : Юридична література, 2005. - 132 с.

7. Орлатий М.К. Статут територіальної громади як основа самоврядування //Економіка АПК. - 2001. - № 7. - С.109-113

Семінарське заняття 9

ТЕМА: МАТЕРІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ. ФІНАНСОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ТА ПОЗАБЮДЖЕТНІ КОШТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.

(2 год.)

План заняття

1. Повноваження територіальної громади села, селища щодо власності.
2. Управління комунальним майном.
3. Право власності на землю та регулювання земельних відносин.
4. Особливості фінансової основи місцевого самоврядування.
5. Місцеві фінанси та місцеві бюджети.
6. Позабюджетні кошти місцевого самоврядування.

Короткий теоретичний коментар до теми

Територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження.

Право комунальної власності територіальної громади захищається законом на рівних умовах з правами власності інших суб'єктів Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальних громад і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальної громади або відповідного рішення ради чи уповноваженого нею органу, за винятком випадків, передбачених законом.

Місцеві бюджети - це система формування, розподілу і використання фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань як власних, так і делегованих.

Економічна сутність місцевих бюджетів проявляється в їхньому призначенні. Ці бюджети виконують такі функції:

- формування грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих органів влади
- розподіл і використання цих фондів між галузями народного господарства
- контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємств, організацій, установ, підпорядкованих місцевим органам влади.

Доходи місцевих бюджетів мають вирішальне значення для забезпечення матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування. Оскільки об'єкти комунальної власності переважно належать до невиробничої сфери (школи, дитячі садки, лікарні, культурні і спортивні заклади) і є неприбутковими організаціями, вони фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Залежно від територіальної локалізації доходів місцевих бюджетів розрізняють:

1) доходи, одержані на території, підпорядкованій даному місцевому бюджету;

2) доходи, одержані на інших територіях, які за допомогою бюджетних важелів перерозподілу спрямовуються до місцевого бюджету (дотації, субвенції).

Доходи, одержані на території, підпорядкованій місцевому бюджету, поділяються на власні, закріплені та регулюючі.

Питання до обговорення

1. Право комунальної власності як конституційно-правовий інститут.
2. Комунальна власність як вид публічної власності.
3. Публічно-правова природа спільної власності територіальних громад.
4. Охарактеризуйте рухоме та нерухоме майно комунальної власності.
5. Підходи до управління комунальним майновим комплексом міста.
6. Право власності на землю та регулювання земельних відносин територіальної громади.
7. Сутність місцевих фінансів, основи їх формування і значення в економіці регіонів.
8. Склад і структура місцевих фінансів.
9. Місцеві бюджети. Доходи й видатки місцевих бюджетів.
10. Система місцевих бюджетів України.
11. Проблеми формування місцевих бюджетів і шляхи їх вирішення.
12. Формування і виконання місцевих бюджетів.

Список рекомендованої літератури

1. Бондаренко І. О. Комунальна власність як матеріальна основа місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / І. О. Бондаренко; кер. роботи Н. В. Мішина; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". – Одеса, 2013. – 17 с.

2. Бейко О. В. Механізми вдосконалення управління на місцевому рівні та наближення його до європейських стандартів [Електронний ресурс] / О. В. Бейко // Державне управління: теорія і практика: електрон. наук. фах. вид. – 2005. – № 1. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej1/txts/Beyko.htm>

3. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні : підручник / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ ; Вид-во “Фенікс”, 2010. – 400 с.

4. Рубцов В. Громадський моніторинг якості житлово-комунальних послуг на основі людиноорієнтованих індикаторів / В. Рубцов // Якісні житлово-комунальні послуги – загальна справа влади і громади : зб. матеріалів III всеукр. наук.-практ. конф. з питань самоорганізації населення, Одеса, 17-18 верес. 2007 р. / за ред. В. І. Брудного, А. С. Крупника, А. С. Орловського. – Одеса : ХОББІТ ПЛЮС, 2007. – 120 с.

5. Трещов М. М. Місцеві фінанси та місцеві бюджети: точки дотику та відмінності понять / М. М. Трещов, А. Ю. Мунько // Ефективність державного управління. - 2015. - Вип. 42. - С. 183–190.

6. Козаченко Ю.П. Місцеві фінанси як важливий ресурс місцевого самоврядування: теоретичний підхід / Ю. Козаченко // Актуальні проблеми державного управління. — 2014. — № 1 (45). — С. 124—131.

7. Поліщук В.В. Впровадження “регіонального бюджетного паспорту” як інструменту підвищення ефективності планування бюджетних коштів на рівні органів місцевого самоврядування / В. Поліщук // Науковий вісник академії муніципального управління. — 2013. — Вип.1. — С. 354.

8. Владимиров К. М. Місцеві фінанси / К. М. Владимиров, Н. Г. Чуйко, О. Ф. Рогальський. — Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2009. — С. 55.

Семінарське заняття 10

ТЕМА: СОЦІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ. ТЕРИТОРІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.

(2 год.)

План заняття

1. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина за Конституцією України.
2. Особливості здійснення соціального захисту населення органами місцевого самоврядування.
3. Сутність територіальної організації місцевого самоврядування.
4. Місцеве самоврядування та адміністративно-територіальний устрій України.
5. Удосконалення територіальної організації місцевого самоврядування.

Короткий теоретичний коментар до теми

Місцеве самоврядування в соціальній державі також має бути соціальним. У цьому полягає важливий принцип місцевого самоврядування, одна з його основ. У літературі під соціальними основами місцевого самоврядування розуміють муніципально-правовий інститут, який становить сукупність норм, що закріплюють та регулюють соціальну політику місцевого самоврядування, спрямовану на створення умов, які б забезпечили гідне життя та вільний розвиток людини - члена територіальної громади. Соціальні основи місцевого самоврядування спрямовані на гарантування соціально-економічних та соціально-культурних прав людини і громадянина на місцевому рівні.

Конституція України безпосередньо покладає на місцевого самоврядування обов'язки щодо забезпечення таких прав людини і громадянина у сфері економічного, соціального і культурного життя: право громадян користуватися для задоволення своїх потреб об'єктами права комунальної власності (стаття 41); право громадян на соціальний захист, яке гарантується ...створенням мережі... комунальних... закладів для догляду за непрацездатними (стаття 46); право громадян, які потребують соціального захисту, на отримання від органів місцевого самоврядування житла безоплатно або за доступну для них плату (стаття 47); право громадян на безоплатне отримання медичної допомоги в комунальних закладах охорони здоров'я (стаття 49); право громадян на освіту, яке забезпечується доступністю і безоплатністю освіти в комунальних навчальних закладах (стаття 53); право громадян на відшкодування за рахунок місцевого бюджету матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (стаття 56).

Органи місцевого самоврядування здійснюють соціальний захист населення, надають підтримку соціально незахищеним верствам населення, сім'ї, материнству

і дитинству, розвивають систему соціальних служб, займаються питаннями охорони праці тощо.

Адміністративно-територіальний устрій України — це зумовлена географічними, історичними, економічними, етнічними, соціальними, культурними та іншими чинниками внутрішня територіальна організація Української держави з поділом її на складові частини — адміністративно-територіальні одиниці, відповідно до яких будується як система державних органів, так і рівні органів місцевого самоврядування.

Згідно з Конституцією України та проектом Закону України "Про адміністративно-територіальний устрій України", систему адміністративного устрою складають адміністративні одиниці: області, райони, міста (районного, республіканського, обласного значення і міста, що мають спеціальний статус), райони в містах, селища і села.

Отже, адміністративно-територіальний поділ — необхідна умова організації представницької влади на місцях. Іншими словами, ради повинні бути "прив'язані" до певної адміністративно-територіальної одиниці.

Під адміністративно-територіальною одиницею розуміється частина території України, що є просторовою основою для організації та діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Таким чином, саме адміністративні одиниці є просторовою основою відповідних територіальних громад, а звідси, і їх представницьких органів — рад, що створюються з метою зручності управління на місцях.

У свою чергу, адміністративно-територіальні одиниці за соціально-територіальними ознаками поділяються на населені пункти (села, селища, міста) та регіони (райони й області). Такий поділ є підставою для виділення в процесі побудови представницьких органів місцевого самоврядування двох рівнів: місцевого (базового) та регіонального.

Питання до обговорення

1. Роль місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування в забезпеченні основоположних прав і свобод громадян України.
2. Особливості участі органів місцевого самоврядування в системі забезпечення прав і свобод людини і громадянина.
3. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина та особливості їх реалізації.

4. Забезпечення громадянських, соціальних, економічних та культурних прав та свобод людини і громадянина органами місцевого самоврядування.
5. Реалізація політичних прав та свобод людини і громадянина в системі місцевого самоврядування
6. Забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина у сесійній діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.
7. Діяльність постійних комісій місцевих рад у сфері забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина.
8. Роль депутата місцевих рад у забезпеченні конституційних прав та свобод людини і громадянина.
9. Організаційна діяльність виконавчих органів рад та сільських, селищних, міських голів по забезпеченню конституційних прав та свобод людини і громадянина.
10. Охарактеризуйте адміністративно-територіальні одиниці як основу територіальних громад.
11. Проаналізуйте основні етапи законодавчого забезпечення місцевого самоврядування у незалежній Україні.
12. Визначте сутність територіальної організації місцевого самоврядування.
13. Сформулюйте напрями поліпшення взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування як фактор удосконалення територіальною організацією суспільства.
14. Визначте основні вектори підвищення ефективності розвитку місцевого самоврядування.

Список рекомендованої літератури

1. Данильян О. Г. Теоретико-методологічні проблеми захисту прав людини в сучасному суспільстві / О. Г. Данильян // Вюн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол.: А. П. Гетьман та ш. - Х.: Право, 2013. - Вип. 3 (17). - С. 84-91.
2. Калиновський О. Реалізація органами місцевої влади конституційних прав і свобод людини в Україні / О. Калиновський // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ІХ регіон. наук.-практ. конф. (13-14 лют. 2003 р.). - Л. : ЛДУ, 2003. - С. 134-137.
3. Литвиненко І. Л. Організаційно-правові форми діяльності органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина / І. Л. Литвиненко // Вісн. УАДУ. - 2001. - № 2, ч. 2. - С. 27-33.

4. Колтун В. С. Теоретико-методологічні підходи до розвитку територіальних громад / В. С. Колтун // Вісн. НАДУ. – К. : Вид-во НАДУ – 2010. – Вип. 2.– С. 162 – 169.

5. Мамонова В.В.Методологія управління територіальним розвитком : монографія / В. В. Мамонова. - Х.: Вид-во ХарРІНАДУ "Магістр", 2006. - 196 с.

6. Територіальна організація влади в Україні. Опорний конспект до дистанційного курсу / В.М. Вакуленко, О.С. Ігнатенко, О.М. Коваль, В.С. Колтун. - К., 2004. - 80 с.

7. Рубцов В. Деякі концептуальні питання щодо реформування місцевого самоврядування з погляду громадянського суспільства // Проблеми трансформації територіальної організації влади: Зб. матеріалів та док. / Наук. ред. М.Пухтинський. - К.: Атіка, 2005. - С. 307-315.

8. Удовиченко В.П. Проблеми реформування організації влади в Україні та шляхи їх вирішення // Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід: Зб. матеріалів та док. / Наук. ред. М.Пухтинський. - К.: Атіка-Н, 2006. - С. 377-383.

**Варіанти модульних контрольних робіт з дисципліни
«Система місцевого самоврядування в Україні»
для здобувачів вищої освіти
очної/заочної форми навчання**

Варіант 1

1. Сутність і зміст поняття місцевого самоврядування.
2. Поняття і види систем місцевого самоврядування.
3. Організація роботи сільських, селищних, міських голів.

Варіант 2

1. Основні ознаки місцевого самоврядування.
2. Система організаційних інститутів (форм) місцевого самоврядування.
3. Поняття, види і правове регулювання статусу виконавчих органів місцевого самоврядування.

Варіант 3

1. Основні критерії місцевого самоврядування.
2. Загальна характеристика організаційних форм місцевого самоврядування.
3. Порівняльний аналіз статусу виконавчих органів місцевого самоврядування в Україні і зарубіжних країнах.

Варіант 4

1. Основні об'єктивні передумови виникнення місцевого самоврядування як форми народовладдя.
2. Поняття, юридична і соціально-політична природа територіальної громади в Україні.
3. Структура виконавчих органів місцевого самоврядування та статус їх членів.

Варіант 5

1. Роль місцевого самоврядування в системі публічної влади.
2. Територіальна основа місцевого самоврядування – адміністративно-територіальний устрій України.
3. Повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування та їх види.

Варіант 6

1. Загальні принципи місцевого самоврядування.
2. Територіальна громада - основний елемент системи місцевого самоврядування.
3. Організаційно-правові форми діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування.

Варіант 7

1. Основні принципи місцевого самоврядування в Україні.
2. Поняття, юридична і соціально-політична природа територіальної громади в Україні.
3. Апарат виконавчих органів місцевого самоврядування.

Варіант 8

1. Правова, організаційна та фінансова автономії органів місцевого самоврядування.
2. Територіальна громада в системі місцевого самоврядування. Порівняльний аналіз статусу територіальних громад в Україні та зарубіжних країнах.
3. Місце і роль органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.

Варіант 9

1. Міжнародно-правові стандарти управління територіями Всесвітня Декларація місцевого самоврядування.
2. Види територіальних громад.
3. Асоціації та інші добровільні об'єднання органів місцевого самоврядування.

Варіант 10

1. Європейська Хартія місцевого самоврядування: передумови створення, мета та структура.
2. Функції і повноваження територіальних громад.
3. Сесія як основна правова форма роботи місцевих рад.

**ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ З ДИСЦИПЛІНИ
«СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ»
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОЧНОЇ/ЗАОЧНОЇ ФОРМИ
НАВЧАННЯ**

1. Місцеве самоврядування

- А. багатогранне та комплексне політико-правове явище, яке може характеризуватися різнобічно.
- Б. надане законом право місцевих органів самостійно розв'язувати коло питань, що входять до їхньої компетенції; діяльність щодо реалізації цього права.
- В. право та змога органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання й управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення.

2. Місцеве самоврядування в його сучасному розумінні з'явилося в середині

- А. XIX ст.,
- Б. XXI ст.,
- В. XVIII ст..

3. Місцеве самоврядування" вперше ввів в користування німецький юрист

- А. Эльмар Гимулла
- Б. Бернхард Вайс
- В. Рудольф Гнейст

4. Одним із специфічних суб'єктів місцевого самоврядування

- А. сільська громада
- Б. територіальна громада
- В. об'єднана громада

5. Ознаки місцевого самоврядування

- A. Має децентралізований управлінський характер, оскільки не передбачає наявності ієрархічної структури.
- Б. Здійснює публічну владу на певній територіальній одиниці з метою прийняття та реалізації рішень місцевого характеру.
- В. Є інститутом народовладдя, що забезпечує реалізацію питань місцевого значення самим суб'єктом самоврядування.

6. Чи правильне твердження Автономія означає широке внутрішнє самоврядування політико-національного або національно-територіального утворення в рамках єдиної держави та стосується не лише адміністративної, а й інших сфер життя та діяльності, а також деяких питань законодавства.?

- A. Так
- Б. Ні

7. Існують такі види автономії органу місцевого самоврядування:

- A. Організаційна автономія, судова автономія, фінансова автономія
- Б. Судова автономія, правова автономія, фінансова автономія
- В. Організаційна автономія, правова автономія, фінансова автономія

8. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування була проголошена Інтернаціональною спілкою місцевих влад

- A. У 1985 році
- Б. У 1988 році
- В. У 1986 році

9. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування складається із преамбули

- A. 11 статей
- Б. 10 статей

В. 15 статей

10. Чи правильне твердження Європейська Хартія місцевого самоврядування є першою та єдиною міжнародною конвенцією, що визначає та захищає принципи місцевого самоврядування в Європі?

А. Так

Б. Ні

11. Хартію було запропоновано для підписання у вигляді конвенції країн-членів Ради Європи

А. 18 жовтня 1984 р

Б. 15 жовтня 1985 р

В. 19 жовтня 1986 р

12. Хартія набула чинності

А. 1 вересня 1988 р.

Б. 10 вересня 1985 р.

В. 15 вересня 1989 р.

13. Хартія складається

А. З двох частин

Б. З трьох частин

В. З п'яти частин

14. Громадівська теорія місцевого самоврядування з'явилась

А. У першій половині XIX ст.

Б. У другій половині XX ст.

В. У другій половині XIX ст.

15. Прибічником громадівської теорії місцевого самоврядування був

А. М. П. Драгоманов

Б. Іван Пулюй

В. Ольга Кочерга

16. Громадську (господарську) теорію місцевого самоврядування змінила

А. державна теорія самоврядування

Б. місцева теорія самоврядування

В. парламентська теорія самоврядування

17. Основи державної теорії місцевого самоврядування були розроблені

А. Лоренцом Штейном і Рудольфом Гнейста в XIX ст.

Б. Ганс-Генріх Басс та Генрик Гроссман XIX ст.

В. Йоганн фон Тюнен та Фрідріх Енгельс XIX ст.

18. Політолог О. Оффердал пропонує вирізнити такі три моделі місцевого самоврядування

А. південноамериканська, південноєвропейська і скандинавська

Б. північноамериканська, південноєвропейська і скандинавська

В. північноамериканська, північноєвропейська і скандинавська

19. Конституція Української СРР була ухвалена

А. 15 травня 1929 року

Б. 15 травня 1930 року

В. 15 травня 1935 року

20. Закон УРСР від «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР і місцеве самоврядування

А. 7 грудня 1990 р.

Б. 10 грудня 1990 р.

В. 17 грудня 1990 р.

21. Регіональне самоврядування-це

А. система, призначена для вирішення багатоцільових завдань, що відображають різноаспектність характеристик об'єкту управління, які складно виявити з позиції одного суб'єкта управління.

Б. як територіальна самоорганізація громадян для вирішення безпосередньо або через органи, які вони утворюють, питань місцевого життя в рамках Конституції України та законів України

В. форма публічної влади, що реалізується специфічними суб'єктами — територіальними колективами і сформованими органами, має особливий об'єкт — питання місцевого значення, та здійснюється на основі використання окремого виду публічної власності — комунальної

22. Указ “Про забезпечення керівництва структурами державної виконавчої влади на місцях” був прийнят

А. 6 вересня 1994

Б. 10 жовтня 1994

В. 6 серпня 1994

23. До елементів системи місцевого самоврядування

А. територіальна громада;

Б. сільська, селищна, міська рада;

В. сільський, селищний, міський голова;

24. Місцевий референдум - форма прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування

А. Так

Б. ні

25. Повноваження старости починаються з моменту складення ним

А. Акту

Б. Присяги.

В. Протоколу

26. Строк повноважень старости, обраного на чергових виборах, становить

А. Рік

Б. П'ять років

В. Три роки

27. Обласні та районні ради

А. це органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст у межах повноважень, визначених Конституцією та чинними законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

Б. орган місцевого самоврядування в містах України

В. орган місцевого самоврядування, що представляє спільні інтереси територіальних громад^[1] сіл, селищ і міст у межах повноважень

28. Строк повноважень районної та обласної ради, депутати якої обрані на чергових виборах, становить

А. п'ять років

Б. два роки

В. три роки

29. Правові форми

- А. це такі види здійснення функцій, які тягнуть за собою фінансові наслідки
- Б. це такі види здійснення функцій, які тягнуть за собою адміністративні наслідки
- В. це такі види здійснення функцій, які тягнуть за собою правові наслідки

30. До правових форм належать:

- А. нормотворча;
- Б. управлінська;
- В. правоохоронна;

ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ РОБІТ З ДИСЦИПЛІНИ «СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ»

1. Зародження елементів місцевого самоврядування на українських землях в епоху середньовіччя (X-XVII ст.).
2. Місцеве самоврядування на українських землях у складі Російської та Австрійської імперій (XVIII - поч. XX ст.).
3. Організація місцевого управління в УРСР.
4. Особливості «радянської системи» організації влади на місцях.
5. Становлення інституту місцевого самоврядування в новітній історії України.
6. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування.
7. Конституційні засади взаємовідносин державної влади і місцевого самоврядування.
8. Державна підтримка розвитку місцевого самоврядування.
9. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.
10. Матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування.
11. Територіальна основа місцевого самоврядування – адміністративно-територіальний устрій України.
12. Поняття і види систем місцевого самоврядування.
13. Система організаційних інститутів (форм) місцевого самоврядування.
14. Загальна характеристика організаційних форм місцевого самоврядування.
15. Поняття, юридична і соціально-політична природа територіальної громади в Україні.
16. Територіальна громада в системі місцевого самоврядування. Порівняльний аналіз статусу територіальних громад в Україні та зарубіжних країнах.
17. Види територіальних громад.
18. Функції і повноваження територіальних громад.
19. Форми діяльності територіальних громад.
20. Поняття, види і правове регулювання статусу представницьких органів місцевого самоврядування.
21. Представницькі органи місцевого самоврядування в системі місцевого самоврядування.
22. Порівняльний аналіз статусу представницьких місцевих органів

місцевого самоврядування в Україні і зарубіжних країнах.

23. Склад і структура представницького органу місцевого самоврядування.

24. Правовий статус депутата представницького органу місцевого самоврядування.

25. Організація роботи депутатів місцевих рад.

26. Повноваження представницьких органів місцевого самоврядування та їх класифікація.

27. Організаційно-правові форми діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.

28. Поняття і правове регулювання статусу сільського, селищного і міського голови.

29. Порівняльний аналіз статусу сільського, селищного і міського голови в Україні і зарубіжних країнах.

30. Повноваження сільського, селищного, міського голови їх види і межі та організація діяльності.

31. Правовий статус голів районних та обласних рад.

32. Підстави припинення повноважень сільських, селищних, міських голів.

33. Організація роботи сільських, селищних, міських голів.

34. Поняття, види і правове регулювання статусу виконавчих органів місцевого самоврядування.

35. Порівняльний аналіз статусу виконавчих органів місцевого самоврядування в Україні і зарубіжних країнах.

36. Структура виконавчих органів місцевого самоврядування та статус їх членів.

37. Повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування та їх види.

38. Організаційно-правові форми діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування.

39. Апарат виконавчих органів місцевого самоврядування.

40. Місце і роль органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.

41. Сесія як основна правова форма роботи місцевих рад.

42. Постійні комісії місцевих рад.

43. Організація роботи депутатів місцевих рад.

44. Матеріальна та комунальна основа місцевого самоврядування.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Важливим елементом самопідготовки здобувача вищої освіти, а також його підготовки до семінарських занять є написання реферату. Реферат являє собою письмову роботу здобувача вищої освіти по одній з вибраних тем курсу «Система місцевого самоврядування в Україні» і повинен бути результатом самостійної творчої роботи. Тому в рефераті здобувач вищої освіти повинен відобразити своє знання і розуміння проблеми, що досліджується.

Мета написання курсової роботи: напрацювання самостійних творчих навичок з підготовки письмової роботи, яка представляє собою загальний огляд (аналіз) наукових публікацій та розгорнуте і аргументоване викладення власного погляду здобувача вищої освіти, з можливістю критичного підходу до деяких наукових теоретичних підходів за визначеною темою наукового дослідження.

Задачі реферату: вдосконалення уміння працювати з першоджерелами, матеріалами періодичного друку, законодавчими нормативно-правовими актами і т.д.; залучення здобувачів вищої освіти до самостійного вивчення предмету дослідження; формування логічного мислення, виробіток навиків творчого пошуку, аналізу літературних джерел.

Вимоги, що пред'являються до оформлення рефератів:

–структура роботи складається з титульного аркушу (Додаток 1), плану, вступу, основної частини, загальних висновків, списку використаних наукових та нормативних джерел. Посилання на використані джерела є обов'язковими;

–вступ має містити: аналіз актуальності проблематики дослідження (висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним, досить кількома реченнями висловити сутність проблеми наукового завдання), мету і завдання, об'єкт дослідження (це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення), предмет дослідження (міститься в межах об'єкта);

–основний зміст роботи повинен містити детальний аналіз проблематики визначеної теми наукової роботи з оглядом наукових підходів та власних аргументованих ідей до вирішення проблеми, можливий аналіз нормативного матеріалу та матеріалів юридичної практики;

–загальні висновки по роботі – коротке викладення чітко сформульованих ідей і належно обґрунтованих пропозицій основної частини, які мають науково-практичне значення і є самостійним здобутком здобувача вищої освіти;

–список використаних джерел (не менш ніж 5 найменувань).

Оформлення роботи:

- загальний об'єм всієї роботи від 5 до 15 друкованих сторінок;
- поля: верхнє, нижнє – 2 см, зліва - 2,5 см, справа –1,5 см;
- шрифт - 14 Times New Roman, інтервал – 1,5;
- нумерація сторінок у верхньому правому куті;

- посилання у тексті на використані джерела оформлюються у квадратних дужках [1, с. 14], де перше число означає порядковий номер у списку використаних джерел, друге – номер сторінки. Перелік джерел (література) оформлюється за ДСТУ 2015.

Першою сторінкою є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок, але на ньому номер сторінки не ставлять. На наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Не припустимою є підготовка проекту в зошитах, або на листах формату А-4, що заповнені з обох сторінок.

Оцінювання: рівень аналізу наукових (нормативних) джерел, повнота розкриття теми, послідовність і правильність аргументації власних думок, якість оформлення та презентації, тощо.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ»

1. Сутність і зміст поняття місцевого самоврядування.
2. Основні ознаки місцевого самоврядування.
3. Основні критерії місцевого самоврядування.
4. Основні об'єктивні передумови виникнення місцевого самоврядування як форми народовладдя.
5. Роль місцевого самоврядування в системі публічної влади.
6. Загальні принципи місцевого самоврядування.
7. Основні принципи місцевого самоврядування в Україні.
8. Правова, організаційна та фінансова автономії органів місцевого самоврядування.
9. Міжнародно-правові стандарти управління територіями Всесвітня Декларація місцевого самоврядування.
10. Європейська Хартія місцевого самоврядування: передумови створення, мета та структура.
11. Основні положення Європейської Хартії місцевого самоврядування.
12. Громадівська теорія місцевого самоврядування.
13. Державницька теорія місцевого самоврядування.
14. Громадівсько-державницька (теорія муніципального дуалізму) та інші теорії місцевого самоврядування.
15. Моделі місцевого самоврядування.
16. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування.
17. Головні функції місцевого самоврядування.
18. Конституційні засади взаємовідносин державної влади і місцевого самоврядування.
19. Державна підтримка розвитку місцевого самоврядування.
20. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.
21. Етапи становлення місцевого самоврядування в Українській державі (за С. Болдирєвим).
22. Зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування (з часу зародження й утворення держави східнослов'янських племен на українських землях і до середини XIV ст.).
23. Період європеїзації у вітчизняному місцевому самоврядуванні.

24. Період русифікації вітчизняного місцевого самоврядування на території сучасної України.

25. Зародження елементів місцевого самоврядування на українських землях в епоху середньовіччя (X-XVII ст.).

26. Місцеве самоврядування на українських землях у складі Російської та Австрійської імперій (XVIII - поч. XX ст.).

27. Організація місцевого управління в УРСР.

28. Особливості «радянської системи» організації влади на місцях.

29. Становлення інституту місцевого самоврядування в новітній історії України.

30. Період українізації місцевого самоврядування (з 20-их рр. XX ст. і дотепер).

31. Поняття і види систем місцевого самоврядування.

32. Система організаційних інститутів (форм) місцевого самоврядування.

33. Загальна характеристика організаційних форм місцевого самоврядування.

34. Поняття, юридична і соціально-політична природа територіальної громади в Україні.

35. Територіальна основа місцевого самоврядування – адміністративно-територіальний устрій України.

36. Територіальна громада - основний елемент системи місцевого самоврядування.

37. Поняття, юридична і соціально-політична природа територіальної громади в Україні.

38. Територіальна громада в системі місцевого самоврядування. Порівняльний аналіз статусу територіальних громад в Україні та зарубіжних країнах.

39. Види територіальних громад.

40. Функції і повноваження територіальних громад.

41. Форми діяльності територіальних громад.

42. Поняття, види і правове регулювання статусу представницьких органів місцевого самоврядування.

43. Представницькі органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради).

44. Виконавчі органи місцевого самоврядування їх правовий статус.

45. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради.

46. Сільський, селищний, міський голова, його правовий статус.

47. Староста в системі місцевого самоврядування.

48. Обласні та районі ради їх правовий статус.
49. Органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.
50. Порівняльний аналіз статусу представницьких місцевих органів місцевого самоврядування в Україні і зарубіжних країнах.
51. Склад і структура представницького органу місцевого самоврядування.
52. Правовий статус депутата представницького органу місцевого самоврядування.
53. Організація роботи депутатів місцевих рад.
54. Повноваження представницьких органів місцевого самоврядування та їх класифікація.
55. Організаційно-правові форми діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.
56. Поняття і правове регулювання статусу сільського, селищного і міського голови.
57. Порівняльний аналіз статусу сільського, селищного і міського голови в Україні і зарубіжних країнах.
58. Повноваження сільського, селищного, міського голови їх види і межі та організація діяльності.
59. Правовий статус голів районних та обласних рад.
60. Підстави припинення повноважень сільських, селищних, міських голів.
61. Організація роботи сільських, селищних, міських голів.
62. Поняття, види і правове регулювання статусу виконавчих органів місцевого самоврядування.
63. Порівняльний аналіз статусу виконавчих органів місцевого самоврядування в Україні і зарубіжних країнах.
64. Структура виконавчих органів місцевого самоврядування та статус їх членів.
65. Повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування та їх види.
66. Організаційно-правові форми діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування.
67. Апарат виконавчих органів місцевого самоврядування.
68. Місце і роль органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.
69. Асоціації та інші добровільні об'єднання органів місцевого самоврядування.

70. Сесія як основна правова форма роботи місцевих рад.
71. Постійні комісії місцевих рад.
72. Концепція місцевого самоврядування в Конституції України.
73. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування.
74. Статуарна діяльність територіальної громади.
75. Норми, що закріплюють засади конституційного ладу, народовладдя, рівність всіх форм власності, гарантується місцеве самоврядування.
76. Норми, що регламентують діяльність місцевого самоврядування по забезпеченню прав і свобод людини і громадянина.
77. Норми, що закріплюють правові, організаційні, матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування.
78. Норми, в яких закріплені правові гарантії місцевого самоврядування.
79. Повноваження територіальної громади села, селища щодо власності.
80. Управління комунальним майном.
81. Право власності на землю та регулювання земельних відносин.
82. Матеріальна та комунальна основа місцевого самоврядування.
83. Особливості фінансової основи місцевого самоврядування.
84. Місцеві фінанси та місцеві бюджети.
85. Позабюджетні кошти місцевого самоврядування.
86. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина за Конституцією України.
87. Особливості здійснення соціального захисту населення органами місцевого самоврядування.
88. Сутність територіальної організації місцевого самоврядування.
89. Місцеве самоврядування та адміністративно-територіальний устрій України.
90. Удосконалення територіальної організації місцевого самоврядування.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ПРИСВОЮВАНИХ ЗДОБУВАЧАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (СЛУХАЧАМ):

Оцінювання рівня опанування здобувачем вищої освіти матеріалу навчальної дисципліни проводиться шляхом поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль здійснюється у процесі вивчення дисципліни з метою виявлення ступеню розуміння здобувачем вищої освіти засвоєного навчального матеріалу та вміння застосовувати його у практичній діяльності. Поточний контроль здійснюється протягом 1 (одного) семестру під час проведення занять (50 балів), індивідуального науково-дослідного завдання (13 балів), а також за результатами виконання модульної контрольної роботи (12 балів).

Загальні критерії оцінювання результатів поточного контролю

<i>Кількість балів</i>	<i>Критерії оцінювання</i>
65-70	Глибокі та міцні знання навчального матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; знання основні на додатковій літературі; виявлення креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь; відповіді на запитання чіткі, лаконічні, логічні і послідовні.
60-64	Повні та глибокі знання із дисципліни; успішне виконання практичних завдань; засвоєння основної та додаткової літератури; здатність до самостійного поповнення та оновлення знань; відповіді на запитання містять незначні неточності.
50-59	Міцні знання матеріалу, що вивчається, та його практичного застосування; вміння давати аргументовані відповіді на запитання; вміння вирішувати практичні задачі; невміння використовувати теоретичні знання для вирішення складних практичних задач.
40-49	Знання основних фундаментальних положень навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності; поверхове ознайомлення з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але здобувач вищої освіти спроможний усунути їх із допомогою викладача; невміння давати аргументовані відповіді на запитання.
30-39	Знання основних фундаментальних положень матеріалу модуля; вміння вирішувати найпростіші практичні задачі; незнання окремих (непринципових) питань з матеріалу модуля; невміння послідовно і аргументовано висловлювати думку; невміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач.
0-29	Незнання основних фундаментальних положень навчального матеріалу модуля; істотні помилки у відповідях на запитання; невміння розв'язувати прості практичні задачі.

Семестровий контроль проводиться:

Семестровий контроль – залік, який проходить у формі співбесіди під час якої здобувачу вищої освіти задаються три питання із загального переліку питань.

Відповіді оцінюються за 25-бальною шкалою (10 балів за правильну і повну відповідь на кожне питання);

Оцінку з дисципліни здобувач вищої освіти отримує за сумою балів поточного та семестрового контролю – максимально 100 балів.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СЕМЕСТРІ

Модуль 1. Поточний контроль та самостійна робота							Модуль 2 ІНДЗ	Модуль 3 Підсумкова атестація	Сума	
ЗМ 1			ЗМ 2				КР	13	залік - 50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	12			
5	5	5	5	5	5	5				

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Київ, 1996. 80 с.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року. Київ, 1997. 100 с.
3. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. - № 20-21. - Ст. 190.
4. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 504; 1993. № 46. - Ст. 427.
5. Про ратифікацію Європейської Хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249.
6. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07 червня 2001 року № 2493-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 14. Ст. 112.

Допоміжна:

1. Баймуратов М. О. Децентралізація та компетенція місцевого та самоврядування в Україні. *Віче*. 2015. № 12. С 14–17.
2. Ворона П. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади: монографія. Вищий навч. закл. Укоопспілки "Полтав. ун-т економіки і торгівлі". Полтава: ПУЕТ, 2012. 342 с.
3. Євтушенко О. Н. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика становлення: [навчальний посібник]. Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2013. 316 с.
4. Грицяк І. Зародження, становлення і розвиток місцевого самоврядування в Україні. *Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні*. 2013. №2. С. 58-64.

5. Батанов О. Розвиток конституційного законодавства про статус територіальних громад в Україні: доктринальні та прикладні аспекти. *Віче*. 2015. № 12. С. 18–22.

6. Бородін Є. І. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. №4. С. 55-61.

7. Кубай Т. Є. Актуальні проблеми становлення системи місцевого самоврядування в Україні. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. №2. С.7.

8. Серьогін С.М. Теоретичні засади та основні напрями реформування місцевого самоврядування й децентралізації влади в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. №4. С. 111-120.

9. Вишневський С. Ф. Деякі проблеми теорії функцій органів самоорганізації населення. *Держава і право: зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України*. К., 2014. Вип. 65: Юридичні і політичні науки. С. 92–100.

Інформаційні ресурси

1. Про державну службу: Закон України від 17 листоп. 2011 р. № 4050-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4050-17>

2. Положення про Реєстр державних та адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 трав. 2009 р. № 532. URL: [http // www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua)

3. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3206. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра права та публічного адміністрування

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

з навчальної дисципліни «Система місцевого самоврядування в Україні»

на тему: «_____»

Виконав:

студент (ка) ОС «магістр»
спеціальності 281 Публічне управління
та адміністрування

_____
(П.І.Б.)

Науковий керівник:

_____
(посада, П.І.Б. викладача)